

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ**

**ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ РЕСУРСАМИ**

**THE PRIORITY DIRECTIONS OF ECOLOGICAL ECONOMIC
MANAGEMENT OF LAND RESOURCES**

У статті розкрито основні напрями еколого-економічного управління земельними ресурсами в сучасних умовах. З метою вдосконалення системи такого управління обґрунтовано головні довго- та короткострокові цілі. Запропоновано створення інформаційної системи державного моніторингу земельних ресурсів для отримання достовірної та чіткої інформації про їх сучасний стан.

Ключові слова: еколого-економічне управління, земельні ресурси, моніторинг земель, екологізація, природоохоронні заходи.

В статье раскрываются основные направления эколого-экономического управления земельными ресурсами в современных условиях. В целях совершенствования системы такого управления обоснованы основные долго- и краткосрочные цели. Предложено создание информационной системы государственного мониторинга земельных ресурсов для получения достоверной и четкой информации об их современном состоянии.

Ключевые слова: эколого-экономическое управление, земельные ресурсы, мониторинг земель, экологизация, природоохранные мероприятия.

Basic directions of ecological and economic management of land resources in modern conditions are revealed in the article. Basic long- and short-basting oits are substantiated with the purpose of improvement of ecological and economic resources management system/ The production of information system of land resources state monitoring for receiving trustworthy information in modern conditions is suggested.

Key words: ecological-economic management, land resources, land monitoring, ecologyzation, environmental measures.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Земля є одним з найважливіших виробничих ресурсів. Проте в сучасних умовах стан земель з кожним роком погіршується: збільшується рівень викидів стаціонарними та пересувними джерелами, підвищується кислотність і засоленість ґрунтів; поширюється вітрова й водна ерозія земель та їх деградація [1, с. 29].

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано вирішення проблем. Проблеми управління земельними ресурсами досліджували вітчизняні вчені: Д. І. Бабміндра [1], П. П. Борщевський [2], А. С. Данилишин [2], Д. С. Добряк [1], С. І. Дорогунцов [2], М. А. Лендел [3], М. А. Ступень [4], А. М. Третьак [5], М. А. Хвесик [6] та ін. У той же час багато аспектів еколого-економічного управління земельними ресурсами залишаються невирішеними або дискусійними, потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Метою статті є обґрунтування пріоритетних напрямів еколого-економічного управління земельними ресурсами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Необхідність управління еколого-економічним розвитком земельних відносин пов'язана, з одного боку, із зростаючим значенням отримання екологічно чистого продукту для суспільства, а з іншого – підвищенням рівня якості земельних ресурсів.

Зазначимо, що таке управління потрібно здійснювати як на державному, регіональному (у межах області), так і місцевому рівнях (у межах районів або окремих об'єднаних регіонів). При цьому загальним для всіх рівнів, на нашу думку, є :

- удосконалення нормативно-правових актів з питань еколого-економічного управління земельними відносинами, які б урахували особливості кожного регіону та області незалежно від виду ґрунтів, їх породи та походження;
- створення системи взаємопов'язаних органів державної виконавчої влади щодо запобігання підвищення рівня викидів у природу, збереження природних ресурсів;
- розроблення науково-методологічних основ управління та планування еколого-економічного розвитку земельних ресурсів;
- розробка методів оцінки і прогнозування ймовірності виникнення небезпечних і надзвичайних еколого-економічних ситуацій;
- запровадження обов'язкового екологічного страхування для екологічно небезпечних виробництв.

З метою вдосконалення еколого-економічного стану земельних ресурсів сьогодні варто значну увагу звернути на:

показники планування та прогнозування раціонального використання земельних ресурсів;

формування сучасної інформаційної бази, яка б забезпечувала сучасний стан показників екології земельного фонду та відповідала міжнародним стандартам;

створення реєстру, постійно діючого моніторингу суб'єктів господарювання;

запровадження критичної оцінки ризику і безпеки використання земельного фонду;

установлення переліку земельних ділянок, які доцільно вивести з експлуатації та обороту.

У процесі вдосконалення системи еколого-економічного управління земельними ресурсами доцільно виділити основні довго- та короткострокові цілі, для досягнення яких необхідно застосовувати стратегічне та оперативне планування (рис. 1).

Основними довгостроковими цілями обґрунтування процесу вдосконалення системи еколого-економічного управління земельними відносинами повинні бути:

- зменшення рівня антропогенного впливу на земельні ресурси;
- запровадження нових нормативів у галузі охорони земельних ресурсів;

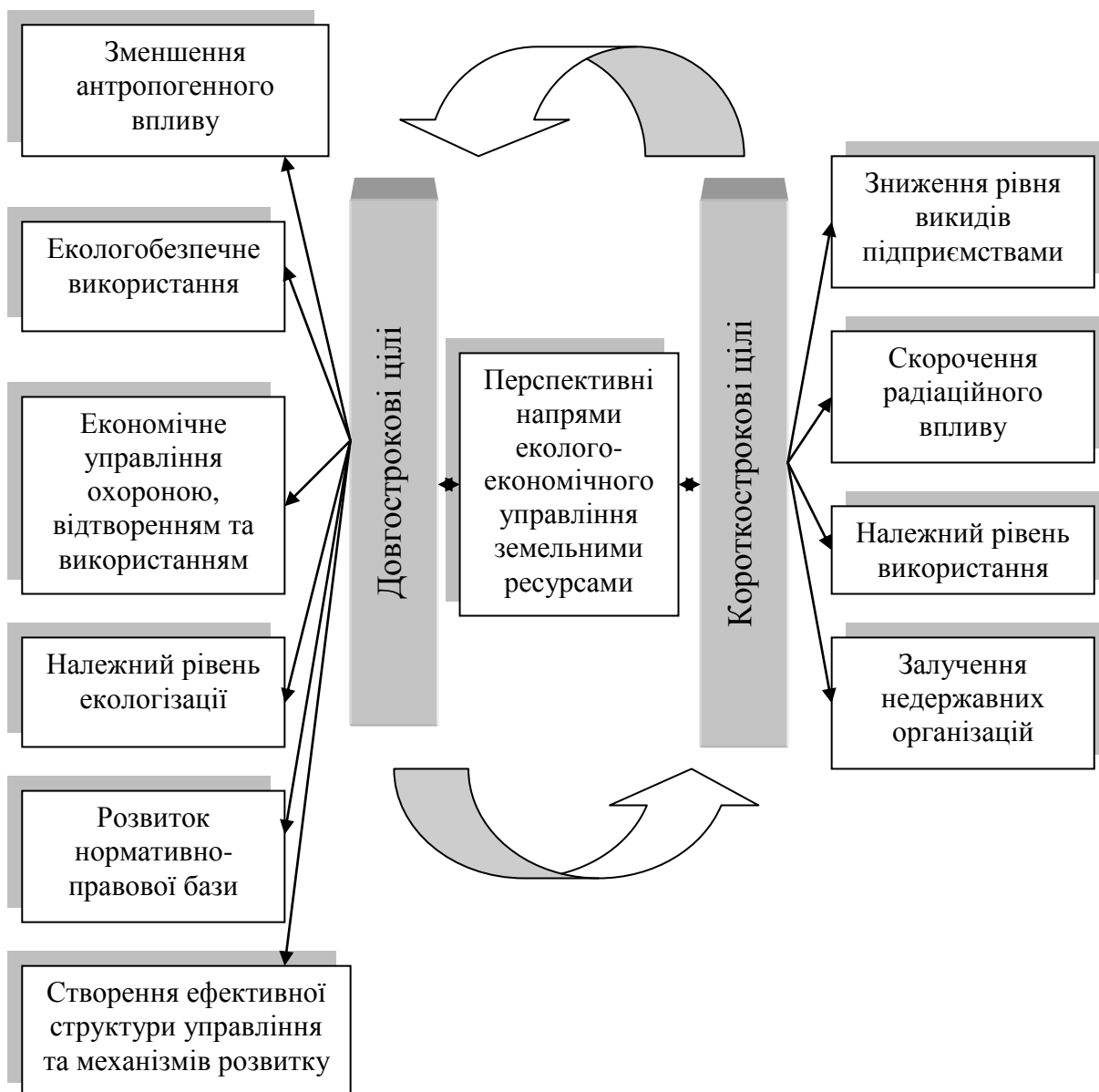

Рис. 1. Пріоритетні цілі управління земельними ресурсами Закарпатської області (розроблено автором)

- обґрунтування системності та чіткої черговості здійснення природоохоронних заходів, що фінансуються з державних та місцевих бюджетів;
- досягнення екологічно безпечного використання земельних ресурсів і агроландшафтів для задоволення потреб суспільства;
- забезпечення належного рівня екологізації земельних ресурсів з метою постійного процесу їх відновлення;
- створення ефективної структури управління і механізмів розвитку земельних відносин;
- удосконалення системи управління охороною та раціональним використанням земельних ресурсів шляхом розробки нормативно-правових актів щодо поліпшення їхнього стану;

- економічне управління охороною, відтворенням та використанням земельних ресурсів (обґрунтування належного рівня ціноутворення, внесення оптимальної кількості поживних речовин і т.д.).

Для досягнення довгострокових цілей необхідно конкретизувати та розробити поетапне виконання поставлених завдань з урахуванням короткострокового періоду, зокрема:

- підвищити рівень охорони земельних ресурсів від викидів хімічної промисловості шляхом установа на підприємствах очисних споруд;
- забезпечити належний рівень екологічного використання земельних ресурсів через упровадження високих розмірів штрафів;
- залучити недержавні організації до участі в раціональному використанні й відтворенні земельних ресурсів;
- зменшити вплив радіоактивного забруднення на стан земельних ресурсів.

З метою раціонального використання земельних ресурсів, на нашу думку, необхідно створити інформаційну систему державного моніторингу на районному, регіональному та національному рівнях із дотриманням міжнародних вимог, яка б забезпечила отримання постійної інформації про стан земельних ресурсів. Така система повинна базуватися на принципах:

- багаторівневості, тобто узгодження нормативного і методичного, технічного та програмного забезпечення;
- об'єктивності та достовірності, систематичності спостережень за станом довкілля та об'єктами впливу на нього;
- комплексності в оцінюванні екологічної інформації;
- оперативності проходження інформації між окремими ланками системи;
- інформованості органів державної та місцевої влади;
- відкритості екологічної інформації для населення.

У Закарпатській області згідно з розробленою «Програмою охорони і підвищення родючості ґрунтів на 2005–2015 роки» питому вагу багаторічних насаджень у структурі сільськогосподарських угідь доцільно збільшити в рівнинній частині до 7,5%, у передгірській – до 10, частку земель природоохоронного призначення – до 20%. Цим документом передбачено законсервувати 14,7 тис. га ерозійно небезпечних земель, що розміщені на схилах, крутизна яких перевищує 10°. Із інтенсивного обробітку необхідно вивести близько 40,0 тис. га ріллі, з яких 23,7 – заплановано перевести в сіножаті і пасовища, 17,0 тис. га – заліснити [7, с. 8].

Зазначимо, що досягнення ефективності еколого-економічного управління можливе за умови комплексного підходу до розв'язання поставленої проблеми (рис. 2).

Отже, пріоритетами еколого-економічної політики в Закарпатській області повинні стати:

- запровадження екологічно безпечних технологій, у першу чергу в лісовому, сільському і водному господарствах;
- забезпечення оптимальної лісистості в межах водозборів, заліснення непридатних до сільськогосподарського використання земель, відновлення верхньої межі лісу та зменшення навантаження на високогірні луки;

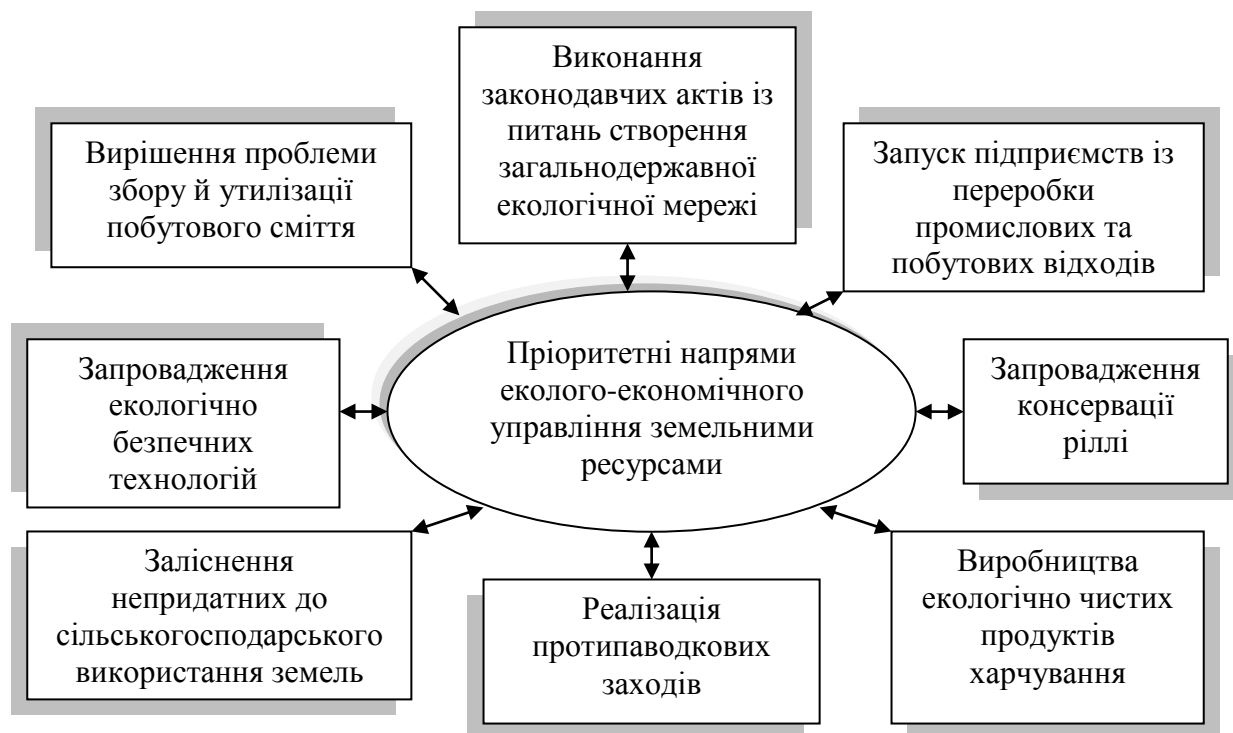

Рис. 2. Еколого-економічні заходи щодо охорони земельних ресурсів Закарпатської області (розроблено автором)

- консервація змитої ріллі і на схилах більше як 10° шляхом залуження і виведення її із сільськогосподарського обігу та оздоровлення з метою запобігання розвитку ерозійних процесів, збереження і відтворення родючості змитих земель;
- створення умов для запобігання наслідків шкідливої дії вод (паводків), забруднення і виснаження водних ресурсів, реалізація протиаводкових заходів та спрямованих на гарантоване питне водопостачання;
- розробка і запровадження ефективного механізму збереження джерел прісних та мінеральних вод, забезпечення населення екологічно чистою питною водою;
- створення умов для організації виробництва екологічно чистих продуктів харчування з маркою «біо»;
- захист річок, потоків та водойм від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками, реконструкція і капітальний ремонт діючих очисних споруд і будівництво нових у населених пунктах та на підприємствах, де вони відсутні або малопотужні;
- утворення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно з вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами;
- запуск підприємств з переробки промислових та побутових відходів у найбільших містах області;
- вирішення проблеми збору та утилізації побутового сміття в сільській місцевості;
- формування мережі діагностичних регулювальних пунктів з метою зменшення забруднення атмосферного повітря промисловими підприємствами та автомобільним транспортом, перехід до використання етилованих сортів

бензину та обладнання стаціонарних забруднювачів пилогазоуловлюючими установками;

- вжиття додаткових заходів щодо збереження біологічного різноманіття, насамперед видів, занесених до Червоної книги України, відновлення чисельності мисливської фауни;

- виконання законодавчих актів із питань створення загальнодержавної екологічної мережі, розширення територій та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду [8, с. 98].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У теперішній час ще недостатньо повно розроблені правові та соціально-економічні аспекти, що встановлюють принципи використання ресурсів навколишнього природного середовища. Для створення умов гармонійного розвитку суспільства і природи, який передбачає все повніше задоволення потреб людини, виникли нові соціально-економічні проблеми охорони довкілля, для вирішення яких стали визначальними ресурсозберігаючі та природоохоронні заходи, що забезпечують збереження здоров'я людей, підтримання комфорту їх життя. Тенденція зміни показників еколого-економічної системи повинна сприяти збереженню природи для нинішнього і майбутніх поколінь.

Основною причиною погіршення екологічної ситуації в нашій країні є відсутність стійкого механізму, який би забезпечував економіку джерел забруднення на належному рівні відповідно до еколого-економічних нормативів, що визначають види економічного, морального та іншого стимулювання за раціональне природокористування і проведення природоохоронних заходів.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні та деталізації основних функцій управління еколого-економічним регулюванням земельних ресурсів у розрізі об'єктів дослідження, обґрунтуванні процесу планування роботи та чіткого дотримання етапів, що дає змогу розробляти комплексний план захисту, відновлення і поліпшення навколишнього природного середовища.

Література

1. Добряк Д. С. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах: [монографія] / Д. С. Добряк, Д. І. Бабміндра. – К.: Урожай, 2006. – 334 с.
2. Дорогуцьов С. І. Удосконалення управління природокористуванням в АПК / Дорогуцьов С. І., Борщевський П. Л., Данилишин Б. М. – К.: Урожай, 1992. – 128 с.
3. Лендел М. А. Земельні ресурси Карпатського регіону: проблеми використання, відтворення та охорони: [монографія] / М. А. Лендел, Р. А. Романович. – Ужгород: Ужгородський національний університет, Карпати, 2007. – 256 с.
4. Ступень М. Стратегічні напрями використання та охорони природних ресурсів / М. Ступень, Р. Таратула // Аграрна економіка. – 2009. – Т. 2, № 3–4. – С. 67–72.
5. Третьяк А. М. Земельні ресурси України та їх використання / А. М. Третьяк, Д. І. Бабміндра. – К., 2003. – 143 с.
6. Хвесик М. А. Економіко-правове управління природокористування: [монографія] / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, Ю. П. Кулаковський. – К.: Кондор, 2004. – 524 с.
7. Програма охорони і підвищення родючості ґрунтів на 2005–2015 рр. / Затверджена рішенням сесії Закарпатської обласної ради № 455 від 10 січня 2005 р. – Ужгород, 2005. – 43 с.
8. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2008 рік. – Ужгород, 2009. – 105 с.
9. Екологічне управління: підручник / [Шевчук Ю. М., Саталкін Г. О., Білявський В. Я. та ін.] – К.: Либідь, 2004. – 432 с.